

Lezing bij de opening van de tentoonstelling over de Nederlandse protestbeweging in Moskou, 24 oktober 2013

Beste vrienden in Moskou,
Voor mij is het een geweldig plezier om jullie iets te mogen vertellen over de Nederlandse protestbeweging. Voor mij is het openen van deze tentoonstelling hier de vervulling van een oude droom. Een droom die ik al sinds het begin van de jaren zestig koester. En we hebben geluk: ideeën van de Nederlandse protestbeweging zijn nu, een halve eeuw later, zeker niet minder actueel dan in de tijd van hun ontstaan.

De oorsprong van mijn verlangen ligt in het jaar 1961. Kort na de oprichting van de muur die Berlijn in twee helften sneed. Ik was 18 en zat op het gymnasium in Den Haag. In de pauze liepen mijn vrienden en ik langs een sigarenboer waar we in het raam een krantenfoto zagen van een bijzondere gebeurtenis in Londen. De Engelse filosoof Bertrand Russell werd door de politie in een arrestatiewagens getild omdat hij ,samen met anderen, op het straat zat te demonstreren tegen de productie van atoomwapens in zijn land. “Dat moeten wij ook gaan doen”, zei ik tegen mijn vrienden.

Een paar weken later zaten wij met een grote groep scholieren midden op een druk verkeerskruispunt , in de

ochtendspits. We staken spandoeken omhoog, met de woorden: “Ban De BOM!” En: “De wereld geen Hiroshima!” Het verkeer kwam tot stilstand en na een half uur werden wij door de politie in arrestantenwagens afgevoerd. De kranten stonden vol met foto’s en van toon verschillende commentaren op onze demonstratie. De rechter veroordeelde ons tot een kleine boete; we waren tegenslotte maar idealistische iongeren. Maar de rector van de school riep de hele school bijeen en hield een waarschuwendende toespraak: “Jullie hebben het goed bedoeld, maar als dit nog eens gebeurt dan brengen jullie de naam van de school in opspraak. Dit moet ophouden!”

Aan die waarschuwing hadden wij geen boodschap. Wij voelden verantwoordelijkheid voor een wereld die op het punt stond zich in een vreselijke, Nucleaire Wereldoorlog te storten. De bewapening en de oorlogstaal van de politici, zowel die van het Westen als die van de Sovjet Unie, moest ophouden en dat wilden wij verwezenlijken door een opstand van alle vredelievende mensen, zowel in het westen als in het oosten. Het was een handicap dat wij, door het IJzeren Gordijn, geen contact konden opnemen met jongeren in Moskou. Maar wij gingen door met demonstreren, in de hoop dat de wereld ons alarm zou horen. Mijn vriend en ik gingen op de brommer naar Amsterdam om ook daar zo’n demonstratie tegen de productie en de opslag van atoomwapens te organiseren. Dat lukte ons, maar... wat was de reactie? De rector besliste dat wij van school

verwijderd moesten. We mochten geen eindexamen doen.

Nu, een halve eeuw later, ben ik tot m'n eigen verbazing met Marina getrouwd, een vrouw uit Nizjni Novgorod, dankzij het feit dat het internet een groot gat geslagen heeft in het Ijzeren Gordijn. Zij laat mij haar foto-album zien en daarin zie ik afbeeldingen van haar neven en ooms uit diezelfde tijd. Het zijn soldaten in uniform. Ondanks hun hoge petten lijken ze op de foto's van mijn broer in die tijd: in Nederlands soldatenpak. En ik zeg tegen haar: "Kijk Marina, wat een waanzin zou het geweest zijn als jouw neven en mijn broer toen tegen elkaar oorlog gevoerd hadden, opgefokt door de politieke leuzen van de wederzijdse leiders!" Die waanzin had ertoe geleid dat de atoombommen een groot deel van onze gemeenschappelijke planeet vernietigd en onbewoonbaar gemaakt hadden.

Toen mijn vriend en ik van school verwijderd waren ben ik gaan nadenken over de vraag hoe het mogelijk was dat wanneer je tegen bewapening en voor vrede demonstreert, je gestraft wordt. Die vraag gold natuurlijk niet alleen voor Nederland, maar ook voor de mensen in de Sovjet Unie, die waarschijnlijk zelfs niet op het idee kwamen om te demonstreren tegen ook de Sovjet-atoomwapens, omdat ze dan nog veel zwaarder gestraft zouden worden dan wij.

Mijn antwoord op die vraag was, dat er in het politieke systeem iets volkomen fout is als jonge mensen die

tegen verwoestende atoombommen zijn gestraft worden. En die fout is dat aan het hoofd van zo'n leger politici en commandanten staan die hun eigen autoriteit en macht belangrijker vinden dan een ontspannen menselijke samenleving.

Het politieke systeem moest dus veranderd. vond ik. De vrijheid en de eigen verantwoordelijkheid van burgers moet veel groter worden en de macht van de autoriteiten moest beperkt worden. Er moest een directe democratie komen, gericht op ontwapening aan beide kanten. En als de andere kant niet wilde ontwapenen, dan moesten wij er toch maar mee beginnen om het goede voorbeeld te geven. We moesten het militaire systeem gaan saboteren, vond ik. En ik hield daarover lezingen en deed oproepen onder soldaten. En wat moesten we dan doen als de Sovjet-Unie ons land zou bezetten? werd mij gevraagd. Ik antwoordde dat we dan die bezetters zouden moeten gaan saboteren. Maar zonder gebruik te maken van een leger met atoomwapens.

Ik richtte een "Volksuniversiteit voor sabotage van macht en geweld" op. De bedoeling was om alle vormen van militarisme te saboteren. Eerst in ons eigen land, gericht tegen het leger van de NATO. We leerden soldaten hoe zij oorlogsmateriaal konden saboteren door bv suiker in de benzinetanks van militaire tanks te stoppen. De gedachte was ook dat wanneer Nederland bezet zou worden door de Sovjet-Unie, dit geweld niet beantwoord zou worden door atoombommen, maar door een wijdvertakt ondergronds leger van saboteurs. Een democratische en geweldloze strijdwijze die tenslotte

elke bezetting van ons land onmogelijk zou maken. Officieel werd ik beschuldigd van opruiing en aangevallen door de regering. Maar in het geheim is er in die jaren door Nederland inderdaad een ondergrondse sabotage organisatie opgebouwd die in het geval van bezetting in actie zou moeten komen. Waarschijnlijk bestaat deze organisatie nog steeds en het die is voor elk land in de wereld aan te bevelen. Want zo'n strijdwijze maakt de dure en gevaarlijke opbouw van legers met tanks, raketten en atoombommen overbodig.

Ik bestudeerde de boeken van Peter Krapotkin, de bekende Russische anarchist, die door de tsaar verbannen was en door Lenin buiten spel gezet was. Ik schreef een boek over zijn ideeën. Ik werd anarchist. Ik wilde een maatschappij die van onder op georganiseerd is en gebaseerd is op wederzijdse hulp. Wederzijdse hulp. van mensen en niet-regerings organisaties aan elkaar. Daarvoor was een algehele revolutie nodig. Maar wie kon die revolutie maken?

Wij richtten een beweging van vrienden op. En een tijdschrift. Welke naam zouden we eraan geven?

Ik had geld nodig om een schrijfmachine te kopen en ging daarom in Amsterdam in een fabriek werken. Ik stond aan de lopende band doppen op flessen te schroeven en vroeg aan de arbeiders, mijn collega's, of zij niet liever thuis zouden blijven, daar hun geld ontvangen, zodat zij de tijd hadden om zich te wijden

aan de voorbereiding van een anti-kapitalistische en anti-militaristische revolutie. ‘Ben je gek?’ vroegen zij. ‘dit werk is de zin van ons leven. Thuis zouden we ons vervelen. Het gaat toch allemaal goed? We kunnen tegenwoordig ijskasten kopen en misschien zelfs een auto!’

Maar als ik sprak met studenten of met jongeren die niet werkten, dan waren zij het vaak met mij eens. Ik ontdekte dat er een nieuwe klasse was van jongeren die het bestaande systeem wilde veranderen, door er actie tegen te voeren. Door het te provoceren.

Het tijdschrift en de beweging noemde ik PROVO.

Onze tactiek was om door zgn ‘Provocaties’ de autoriteiten dol te maken en ertoe brengen zo hun ware aard, hun fascistoïde kern te laten zien door overdreven autoritair gedrag. En al; s zij op die manier uit de tent zouden zijn gelokt konden wij hen ten val brengen.

Zulke provocaties waren bijvoorbeeld onze happenings. Elke zaterdagnacht om 12 uur, in het holst van de nacht, hielden we een happening bij een beeld in het centrum van Amsterdam. Het beeld van een knaap, geschonken door een sigarttenfabriek aan de stad. ‘Het Lieverdje’.

Een happening, dat was een mysterieuze gebeurtenis. Wij verkleedden ons als Afrikaanse medicijnmannen. Wij maakten vuur bij het beeld. Wij hielden toespraken tegen de verslaafde consument. De verslaafde consument die alles kopen wil maar blind is voor wat er

gebeurt in de wereld. We kleedden ons in het wit: de kleur van de vrede. En we richtten ons tegen de verslavingen aan sigaretten, aan auto's die de stad verstopten, tegen alle verslavingen die de mens afleiden van zijn creativiteit en verantwoordelijkheid.

Het provotariaat

Wat deed de politie? Zij arresteerden ons, om ons na een nacht in de cel weer vrij te laten. Zodat wij ons konden voorbereiden op de volgende happening, de volgende zaterdagnacht. Uit het hele land kwamen de mensen kijken hoe de provo's, de politie provokeerden met toespraken en pamfletjes en ons tijdschrift/ Wat deden de autoriteiten? Zij waarschuwden ons. Het tijdschrift werd in beslag genomen en sommigen van ons, ik ook, verdwenen voor een paar weken in de gevangenis. Maar ook bij die gevangenis werden demonstraties gehouden voor onze vrijlating.

Er was een nieuwe klasse opgestaan. Het was niet het proletariaat die revolutie aan het maken was, maar het PROVOTARIAAT. De ongeregelde, niet in het systeem opgenomen jongeren van alle landen. Die moesten de grote veranderingen gaan brengen!

In Amsterdam breidde de Provobeweging zich uit. Niet alleen door de happenings, maar ook omdat wij constructieve plannen maakten over hoe de nieuwe samenleving eruit zou moeten gaan zien. We maakten plannen, Witte ~plannen.

De bekendste is het Witte Fietsenplan.. We wilden voorkomen dat het verkeer in de stad zou stagneren door een overvloed van nieuwe auto's en dat de lucht van de stad zou vervuilen. We wilden dat de mensen zouden blijven fietsen, iets wat in Nederland altijd de gewoonte was. Dus verfden we een aantal fietsen wit en boden hen bij Het Lieverdje aan, aan de bevolking. De Witte fiets moest van niemand zijn. Iedereen kon hem gebruiken en op straat achterlaten voor de volgende gebruiker. Er zouden duizenden van zulke Witte Fietsen door de gemeente op straat gezet moeten worden en door de gemeente moeten onderhouden, in gemeentelijke fietsenstallingen.

Maar wat gebeurde? De fiets nam de fietsen in beslag. Zij vonden onze actie "uitlokking van diefstal". Maar wij gingen door. Met andere happenings. De omslag kwam toen wij bij het huwelijk van onze toekomstige koningin Beatrix en een Duitse diplomaat, die in de oorlog een paar maanden soldaat was geweest bij de Wehrmacht, witte rookbommen gooiden. Met als gevolg dat er op de televisie meer aandacht was voor Provo en de rookbommen dan voor de monarchie en het huwelijk. De politie trad streng op, met knuppels en waterkanonnen. Happenings werden verboden.

Maar wij demonstreerden tegen het verbod op happenings met witte spandoeken, zonder leuzen. Het was een voorbeeld van ons ludieke aanpak. Want onze politiek was ludiek: het leven is niet alleen een machtsstrijd, het is vooral ook een spel. Een spel voor de liefde en om tot jezelf te komen.

En we deelden op straat krenten uit. Waarom krent? Het woord is een verbastering van de plaatsnaam Korinthe, de stad waar de apostel Paulus over de Liefde predikte. De krent is dus een symbool van de liefde. Maar de politie, bang dat dit een happening was, arresteerde de langharige uitdelers van krenten. Verboden krenten uit de te delen! Haha, dit bracht de lachers op onze hand. En steeds meer mensen kregen belangstelling voor onze witte plannen.

Bijvoorbeeld voor het Witte Schoorstenenplan het plan om belasting te heffen op het vervuilen van de lucht door de industrie en de verplichting om op fabrieksschoorstenen filters te plaatsen om het vuil uit de uitstoot op te vangen.

Steeds meer mensen begonnen ons te steunen en de politie en de politieke bazen uit te lachen. De gemeenteraad besliste op een wijs moment dat de happenings zaterdagavond mochten, zodat de rellen tussen provo's en politie uit de hoofdstad verdwenen. Wij deden aan de gemeenteraadsverkiezing mee en in 1966 kregen wij 1 zetel. Vier jaar later, doen wij onder de naam Kabouters deelnamen, zelfs 5. Ik werd wethouder en ben nog dertig jaar gemeenteraadslid gebleven.

De wereld in

Het Witte Fietsenplan werd een succes. Niet in de oude vorm, maar wel doordat de Amsterdammers een fietspadennet hebben aangelegd dat de verreweg het

meest uitgebreid is van alle wereldsteden. Er zijn tweebaansfietswegen, met eigen lantaarns, van rood asfalt. Overal in de stad. Bijna de helft van alle verplaatsingen in de stad doen de mensen per fiets. Iedereen fietst. Daardoor blijft de lucht in de stad schoon en blijven de straten ook voor voetgangers aantrekkelijk. Want een Fiets Is Iets, Maar Bijna Niets. Overal rinkelen vrolijk de fietsbellen. Grappig is dat nu alle politie-agenten op witte fietsen door de stad rijden.

Tegenwoordig zijn er steeds meer steden in de wereld die een begin maken met de uitvoering van een Wit Fietsenplan. Parijs, Kopenhagen, Londen, Istanbul, New York. En waarom zou een groot fietsenplan voor Moskou geen bijdrage zijn aan de oplossing van de autocahos? Of heeft Moskou geen probleem met auto's en luchtvervuiling? Ik kan mij moeilijk aan de indruk onttrekken, want toen wij hier naar toe liepen werden wij zelfs op de stoep lopend nog door een automobilist opgejaagd, iemand die meende dat niet hij maar wij op die stoep plaats moesten maken! Zeker in de lente en zomer zouden de Russische steden door fietsers enorm ontlast kunnen worden. Burgers kunnen een fiets kopen en gemeenten kunnen fietspaden aanleggen.

Wij provo's richten ons vanuit Amsterdam tot het hele provotariaat in de wereld. Niet alleen in de westerse landen. Ik hield ook lezingen in Joegoslavië en ook daar ontstond een provobeweging, die zich richtte tegen de almacht van de politieke bazen en opkwam voor het behoud van de natuur.

Ook richtten wij een boodschap aan het Provotariaat van de Sovjet-Unie. Een Russische vertaling van onze Oproep aan het internationale provotariaat smokkelden wij naar Leningrad, waar in die tijd (1966) zogenaamde stilyagi waren. Jongeren die hun haar wat langer lieten groeien en stiekem naar Westerse popmuziek luisterden. Helaas verhinderden de autoriteiten iets met hen te organiseren. De Pravda hief de vinger tegen ons op: “De provo’s zijn wolven in schaakskleren. “ Degenen die onze gedachten in Rusland durfden op te schrijven verdwenen niet een nacht in een politiecel, maar werden voor jaren opgesloten in Gulag-kampen. Mensen die zich in de Sovjet-Unie tegen het militarisme durven te keren werden keihard aangepakt. En de geleerde Andrej Sacharov, uitvinder van de Russische atoombom, werd toen hij zich tenslotte tegen atoombommen ging keren omdat hij het gevaar ervan als niemand doorzag, eenzaam in zijn huis opgesloten en bewaakt door 35 KGB-agenten. Wij hebben zijn huis in het voormalige Gorki bezocht. Het is nu een verwaarloosd museumpje, dat geen cent ondersteuning van staat of gemeente krijgt.

Een tijd was Amsterdam inderdaad het middelpunt van een culturele revolutie. Ook de vrouwen kwamen in actie. Eerst geïnspireerd door het Witte Wijvenplan van Provo, dat inhield dat meisjes en vrouwen goede seksuele voorlichting moesten krijgen. Daarbij hielp ook het Witte Kinderenplan. Dat houdt in dat een aantal ouders samen een kindercrèche inrichten, dat zij dat zij

bij toebuurt zelf verzorgen. In Amsterdam ontstond de Dolle Minabeweging, een tweede golf van de vrouwenemancipatie. Vrouwen stonden erop dat ook de man in het huishouden ging meewerken. Studenten eisten het recht om in het universiteitsbestuur betrokken te worden. In straten richtten bewoners actiecomite's op voor de verbetering van de kwaliteit van de woonomgeving. In kantoren en fabrieken ontstonden comite,s om mee te beslissen. Homoseksuelen hadden er genoeg van zij dat eeuwenlang hun seksuele identiteit hadden moeten verbergen en eisten het natuurlijke recht om met hetzelfde respect als hetero's te worden behandeld.

De autoriteiten wankelden. De burgemeester van Amsterdam en de hoogste politiecommissaris werden eerst door de regering aangevallen dat zij niet genoeg klappen uitdeelden tegen de provo's, maar toen wij hen daarop in bescherming namen was het met hun gezag gedaan en moesten zij aftreden. Er ontstonden opstanden in de landen om ons heen, zoals in Berlijn, Praag en Parijs. Als lopend vuurtje van opstand en provocatie ging door een belangrijk deel van de wereld.

Er kwamen nieuwe, meer democratische wetten in Amsterdam en Nederland. Burgers kregen bijvoorbeeld het recht om bij alle plannen van de gemeente of het rijk hun stem te laten horen op het stadhuis of op de ministeries. Er kwam een recht voor burgers om referenda uit te roepen. Volksstemmingen over hete onderwerpen. Er kwamen milieuwetten, om de natuur effectief te beschermen.

Ook op het gebied van de democratische controle van de geheime dienst kwam er een nieuwe wet. Burgers hebben nu het recht om documenten die door de geheime dienst over hen zijn gemaakt op te eisen, zodra zij geen actueel geval meer zijn. Zelf ben ik dertig jaar gevolgd door de geheime dienst, want door mijn sabotage-oproepen werd ik gewantrouwd als een mogelijke agent van de Sovjet-Unie. Tot eind jaren tachtig, bleek mij, toen ik mijn dossier heb opgevraagd. En die hele berg van documenten - die ik met behulp van de rechter heb opgeëist - is mij zeer behulpzaam geweest bij het schrijven van mijn autobiografie. Want veel netter dan ik het zelf heb gedaan had die dienst mijn leven van dag tot dag netjes in geordende rapporten bijgehouden. Zodoende ben ik erin geslaagd de eerste autobiografie die vooral gebaseerd is op geheime dienst-documenten te schrijven. Hartelijke dank dus voor de productie van al dit spionagemateriaal!

Nu

Nee, het kapitalisme kwam niet ten val. Maar het is wel wat socialer gemaakt. Burgers hebben in Nederland het recht om bij werkloosheid of ziekte een permanente maandelijkse uitkering te ontvangen. Vreemdelingen, zoals vluchtelingen asielzoekers, worden gestimuleerd door de Nederlandse taal te leren en geïntegreerd te worden in de samenleving. In Amsterdam leeft nu een bevolking die bestaat uit mensen van 178 verschillende

landen van oorsprong opmerkelijk vreedzaam samen. Daarbij gaan ook dingen mis, nog steeds. Maar toch is er in Nederland en vooral in Amsterdam een vorm van sociaal liberalisme ontstaan waar de meeste mensen zich goed en gezond bij voelen. De levensverwachting voor meisjes die nu opgroeien is dat de helft van hen de honderd haalt.

Wat onze protestbeweging heeft bereikt is niet weinig. Meer vrijheid en democratie, meer respect voor de natuur, meer respect ook voor vrouwen en seksuele minderheden zoals homo's. Wat we niet hebben bereikt is dat de verslaving aan consumeren, verslaving aan tv's, asuto's en elektrische apparaten verminderd is. Integendeel, die gaat op volle toeren verder. En de atoombommen, die liggen nog steeds waar ze lagen. Evenals in steeds meer landen op deze bedreigde Aarde.

Nederland en Rusland vieren nu een vriendschapsjaar. In werkelijkheid zijn de politieke verhoudingen tussen onze regeringen gespannen. De Russische regering houdt Nederlandse milieu-activisten met valse beschuldigingen gevangen en heeft een wet ingesteld die homoseksuele medemensen discrimineert. De Nederlandse politie heeft de Russische ambassadeur gearresteerd, nadat de burens geklaagd hadden over zijn gedrag. Daarvoor zijn excuses aangeboden. Erger is dat de Nederlandse vreemdelingendienst een gevluchte Russische democraat, Aleksander Dolmatov, geen asyl

verleend heeft en deze tot wanhoop en zelfmoord heeft gebracht.

Wat kunnen wij burgers doen? Wij kunnen werkelijke vriendschappen sluiten, tussen Nederlandse en Russische burgers. Mensenvriendschappen. En de ideeën van de Provobeweging kunnen daarvoor als inspiratie dienen. Daarom wil ik tot slot het eerste blaadje van het teruggevonden document van de “Oproep aan het internationale provotariaat“, zoals die toen door ons Rusland binnengesmokkeld is, nu feestelijk aan ieder van jullie overhandigen.

Dank jullie zeer voor je aandacht!

Roel van Duijn
Ex-politicus en schrijver